

Vefa Sosyal Destek Gruplarının COVID-19 Pandemi Sürecindeki Uygulamalarının Sosyolojik Perspektiften Değerlendirilmesi: Erzurum Ölçeğinde Nitel Bir Çalışma

Evaluation of Vefa Social Support Groups Applications During the COVID-19 Pandemic from Sociological Perspective: A Qualitative Study on the Erzurum Scale

Cengiz KILIÇ¹
Süleyman DUMAN²

¹Atatürk Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi, Sosyal Hizmet Programı, Erzurum, Türkiye

²Atatürk Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Erzurum, Türkiye

Geliş Tarihi/Received: 06.12.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 09.03.2022

Yayın Tarihi/Publication Date: 30.12.2022

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Süleyman DUMAN
E-mail: sosyologsuleyman25@gmail.com

Atif: Kılıç, C., & Duman, S. (2022). Vefa Sosyal Destek Gruplarının COVID-19 Pandemi Sürecindeki Uygulamalarının Sosyolojik Perspektiften Değerlendirilmesi: Erzurum Ölçeğinde Nitel Bir Çalışma. *Journal of Literature and Humanities*, 69, 21-31.

Cite this article as: Kılıç, C., & Duman, S. (2022). Evaluation of Vefa Social Support Groups Applications During the COVID-19 Pandemic from Sociological Perspective: A Qualitative Study on the Erzurum Scale. *Journal of Literature and Humanities*, 69, 21-31.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

ÖZ

Günümüz toplumlarında gerek ulusal gerekse uluslararası gelişmişliğe paralel olarak birey ve onun her türlü ihtiyacı merkezi bir öneme sahiptir. Sosyal, ekonomik, siyasal sistemlerde ve hükümet programlarında birey merkezi bir konumdadır. Sosyal devlet olmanın bir gereği olan vatandaşın ihtiyaçlarını karşılama noktasında devletler olağan ve olağanüstü dönemlerde önemli çalışmalar yaparak vatandaş-devlet bağına güçlendirmektedir. Bu kapsamda COVID-19 salgın hastalığı karşısında Cumhurbaşkanlığı ve Hükümet tarafından salgının yayılımını kontrol etmek için çeşitli tedbirler alınmış, alınan tedbirlerden biri de sokağa çıkma kısıtlaması kapsamında 65 yaş üstü vatandaşlarımız ile kronik rahatsızlığı bulunan ancak bakacak kimsesi olmayan vatandaşlarımızın sosyal devletin gereği olarak illerde Valilikler, ilçelerde Kaymakamlıklar koordinesinde ilgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla, yerel yönetim ile sivil toplum kuruluşların temsilcilerinden oluşturulan Vefa Sosyal Destek Grupları tarafından aynı ve nakdi talepler başta olmak üzere hayatın idame ettirilmesi noktasında elzem olan her türlü ihtiyaçların karşılanmasının vatandaş-devlet bağına güçlendirdiği söylenebilir. Bu çalışmamızda Erzurum ölçeğinde Vefa Sosyal Destek Gruplarının COVID-19 Pandemi sürecindeki uygulamalarının sosyolojik açıdan değerlendirilmesi yapılmıştır. Yaşlılara ve kronik rahatsızlığı olan vatandaşlara sunulan resmi ve gönüllü hizmetler incelenmiştir. Çalışmamızda Erzurum ilinde Vefa Sosyal Destek Grubundan hizmet almış 17 kişi ile yarı yapılandırılmış görüşme formu üzerinden bir çalışma yapılmış, görüşmelerden elde edilen veriler içerik analizine tabi tutularak konu başlıkları, temalara ve kodlara ayrılmıştır. Araştırmada COVID-19 ve salgın hastalıklar ile ilgili literatür taraması yapılmış, konu ile ilgili çeviriler, akademik dergiler, tez çalışmaları, internet taraması yapılmıştır. Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim deseniyle yürütülmüştür. Belirlenen temalar ve kodlar araştırmacı tarafından yorumlanmış ve bulgular ışığında sonuçlar yorumlanmış ve çalışma önerileriyle tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, Kriz Durumları, Pandemi, Vefa Sosyal Destek Grupları, Toplumsal Dayanışma

ABSTRACT

In today's societies, in parallel with both national and international development, the individual and all his needs have central importance. The individual has a central position in social, economic, political systems and government programs. At the point of meeting the needs of the citizens, which is a requirement of being a social state, states strengthen the citizen-state bond by doing important work in ordinary and extraordinary periods. In this context, various measures have been taken by the Presidency and the Government to control the spread of the epidemic in the face of the COVID-19 epidemic disease, and one of the measures taken is to ensure that our citizens over the age of 65 and our citizens who are chronically ill but have no one to look after the social

state within the scope of the curfew. As a rule, by the Vefa Social Support Groups, which are formed by the representatives of the relevant public institutions and organizations, local administrations and non-governmental organizations under the coordination of the Governorships in the provinces and the District Governorships in the districts, meeting all kinds of needs, especially in-kind and cash demands, which are essential for the continuation of life, is the citizen-state bond. can be said to strengthen it. In this study, the sociological evaluation of the practices of the Loyalty Social Support Groups in Erzurum during the COVID-19 pandemic process was made. The official and voluntary services offered to the elderly and citizens with chronic diseases were examined. In our study, a study was conducted on a semi-structured interview form with 17 people who received service from the Vefa Social Support Group in Erzurum, and the data obtained from the interviews were subjected to content analysis and divided into topics, themes, and codes. In the research, a literature review on COVID-19 and epidemic diseases was made, and translations, academic journals, thesis studies, and Internet searches were made on the subject. This research was carried out with the phenomenology pattern, which is one of the qualitative research methods. The determined themes and codes were interpreted by the researcher, the results were interpreted in the light of the findings, and the study was completed with suggestions.

Keywords: COVID-19, Crisis Situations, Fidelity Social Support Groups, Pandemic, Social Solidarity

Giriş

Kadim dönemlerden beri insanlığı; Kara Veba, Kolera Vebası, Tifüs Hastalığı, İspanyol Gribi, Hong Kong Gribi, Asya Gribi, Sars Virüsü, Ebola Virüsü, Mers Virüsü vb. birçok salgın ve hastalıkla muhatap olmuş; bu salgın ve hastalıklardan kurtulmak için cansiperane mücadele etmiş; kimi zaman da ağır bedeller ödeyerek ve büyük kayıplar yaşayarak bu salgınların önüne geçmiştir. Günümüz dünyasını küçük bir köy tezahürü olarak değerlendiren küreselleşme olgusu, bir ülkede gerçekleşen olay kısa süre içerisinde diğer ülkeleri de etkilemekte, küreselleşme olgusu, afetlerin etkisini artırarak afetlerin uluslararası ilişkilerin ana teması haline gelmesine neden olmaktadır. Bu kapsamda günümüz toplumlarını risk toplumu olarak niteleyen U. Beck, küreselleşme ile birlikte ikinci modernlik dönemi yaşayan toplumlar; gelenek ve anelerin etkisinden sıyrılarak küresel yayılım göstermekte, sanayi toplum modeli yerini risk toplumuna bırakmakta, postmodern anlayışta olan karmaşıklık Beck'te risk olarak tanımlanmaktadır (Giddens, 2012, s. 156). Beck; günümüz dünyasının gelecekteki toplumlarda görülen tehlikelerden daha tehlikeli olduğunu savunmuyor, günümüz toplumlarından bilim ve teknoloji ile üretmiş olduğumuz tehditlerin belirsizliğinin toplumlar üzerinde korku kaynağını oluşturduğunu, risk faktörlerin doğal kaynaklı olmayıp, insan eli ile üretildiğini ifade etmektedir. Beck; günümüz toplumları için risklerin sıradanlaştığını, insanların artık gündelik yaşamının birer parçası haline geldiğini tespit etmiştir.

Beklenmedik anda ortaya çıkan salgınlara karşı tanılama ve tedavi yöntemlerinde genellikle başarı elde edilememiştir. Toplumlar ilk kez karşılaştıkları salgınlara karşı çeşitli tedavi yöntemleri geliştirmeye çalışarak salgından kurtulmaya çalışmışlardır.

İlk olarak Çin'in Wuhan bölgesinde ortaya çıkan ve küreselleşmenin ve rekabetin tesiriyle tüm Dünya'yı etkisini altına alan COVID-19 salgını; insan hareketliliğinden dolayı çok hızlı bir yayılım alanı bulmuştur. İnsan sağlığı üzerindeki öldürücü ve ağır hasar bırakıcı özelliğinden dolayı Dünya Sağlık Örgütü tarafından 11 Mart 2020 tarihinde pandemi (küresel salgın) ilan edilmiştir. Dünyanın daha önceden hiç tecrübe etmediği COVID-19 salgını; ölümlere, ağır hasarlara ve karmaşık sağlık sorunlarına sebebiyet vermiş; bu durumsa ülkeleri harekete geçirerek birtakım tedbirlerin acilen alınmasına ve uygulamaya geçirilmesine neden olmuştur. Mikroskopla görülebilen, canlıdan canlıya saniyeler içerisinde geçebilen, uygun ortam bulduğunda saniyeler içerisinde çoğalabilen COVID-19 salgını ortaya çıkmıştır. Dünya Sağlık Örgütü tarafından Mart 2020'de pandemi ilan edilen COVID-19 salgını; uluslararası örgütler ve Dünya Sağlık Örgütü'nün yapmış olduğu uyarılara ve devletlerin almış oldukları tedbirlere rağmen kısa süre içerisinde hiçbir ayırım gözetmeksizin küresel yayılım göstermiştir (Yılmaz, 2020, s. 2221).

İlk olarak sağlık alanında baş gösteren COVID-19 salgını; zamanla ekonomik, siyasal, sosyal ve psikolojik zeminlerde de varlık göstermiş, ülkelerin ve milletlerin olağan yaşamlarını ve mevcut stratejilerini çıkmaza sokmuştur. Bütün insanlar için büyük risk teşkil eden ve tedavisi noktasında belirsizliklerin devam ettiği COVID-19 salgını; özellikle bakacak kimsesi olmayan 65 yaş üstü ile kronik rahatsızlığı olanlar için ciddi bir tehdit olarak karşımıza çıkmaktadır. Salgının kontrol altına alınması noktasında Dünya'nın birçok yerinde olduğu gibi ülkemizde de sokağa çıkma kısıtlaması başta olmak üzere kademeli olarak tedbirler devreye sokulmuş, bir taraftan da sokağa çıkma kısıtlamalarının devam ettiği dönemlerde hizmetlerin özellikle risk gruplarına aksatılmadan sunulması büyük önem arz etmiştir. Gıda ve ilaç başta olmak üzere aynı ve nakdi ihtiyaçların giderilmesi noktasında ülkemizde İçişleri Bakanlığının talimatıyla Valiliklerin ve Kaymakamlıkların koordinesinde Vefa Sosyal Destek Grupları oluşturulması kararlaştırılmıştır. Polis, jandarma, bekçi, öğretmen, sosyal hizmet çalışanları, imam ve sağlık personeli gibi kamu kurum ve kuruluşlarının personellerinden mürekkep olan Vefa Sosyal Destek Grupları; özellikle risk altında bulunan, bakacak kimsesi olmayan ve kronik rahatsızlığı bulunan vatandaşlarımızın aynı ve nakdi her türlü ihtiyacını karşılama noktasında büyük bir sorumluluk üstlenmiş; devlet ve millet bağıni güçlendirmiştir.

Küresel yayılım gösteren COVID-19 salgını ile mücadele kapsamında ülkemizde uygulanan sokağa çıkma kısıtlaması ile dışarı çıkamayan kronik rahatsızlığı bulunup bakacak kimsesi olmayan vatandaşlarımız ile yaşlı vatandaşlarımızın ihtiyaçlarını karşılamak üzere illerde Valilikler ilçelerde ise Kaymakamlıklar tarafından oluşturulan Vefa Sosyal Destek Gruplarının vermiş oldukları hizmetin etkililiği, vatandaş-devlet bağıni bu süreçte hangi istikamette seyrettiği, alınan tedbirlerin yerinde olup olmadığı, kısıtlamada olan vatandaşlarımızın günlük yaşamlarını idame ettirmede zorlanıp zorlanmadığı, Vefa Sosyal Destek Gruplarından hizmet alan vatandaşlarımızın bu hizmetlerden memnuniyet duyup duymadıkları, hükümet tarafından uygulanan salgın politikalarının yerinde olup olmadığı, uygulanan sokağa çıkma kısıtlamasının vatandaşlarımız tarafından nasıl karşılandığı, kısıtlama kapsamında olan vatandaşlarımız üzerinde olumlu-olumsuz

etkilerinin neler olduğu, salgın sürecinde gündelik yaşamın hangi yönde değiştiği ve bu değişime entegrasyonda yaşanan sıkıntıların neler olduğu araştırmamızın temel problemlerini oluşturmaktadır.

Çalışmamızda pandemi sürecinde vefa sosyal destek grubunun rolleri, salgın hastalıkların tarihsel süreçteki gelişim ve sonuçları, toplumlar üzerinde nasıl etkiler bıraktığı, ülkemizin salgın ile ilgili almış olduğu önlemlerin neler olduğu, salgının sosyal, ekonomik ve kültürel yönleri literatür taramasından elde edilerek, sokağa çıkma kısıtlamasında en çok etkilenen 65 yaş üstü vatandaşlarımız ile kronik rahatsızlığı bulunup bakacak kimsesi olmayan vatandaşlarımıza sunulan hizmetlerin etkililiğini tespit etmek amacıyla Erzurum ilinde vefa sosyal destek grubundan hizmet almış 17 kişi ile yarı yapılandırılmış görüşme formu üzerinden bir çalışma yapılmış, görüşmelerden elde edilen veriler içerik analizine tabi tutularak konu başlıkları, temalara ve kodlara ayrılmıştır. Belirlenen temalar ve kodlar araştırmacı tarafından yorumlanmış ve bulgular ışığında şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırma verileri doğrultusunda Vefa Sosyal Destek uygulamasının toplumsal dayanışmayı, birlik ve beraberlik ruhunu güçlendirdiği, salgının doğal yönde ve ilahi kaynaklı olarak ortaya çıktığı, salgınla mücadelede alınan tedbirlerin doğru ve isabetli olduğu, pandeminin sosyal ve ekonomik başta olmak üzere birçok alanda yıkım etkisi meydana getirdiği, sosyal ilişkileri ve hareket özgürlüğünü minimize ettiği, bu salgının küresel ve çok boyutlu olduğu, COVID-19'un alışkanlıklarımızı ve rutinlerimizi tamamen değiştirdiği, yeni alanlar ve yönelimler oluşturduğu, Vefa Sosyal Destek uygulamasının pandemi sonrasında da devam etmesi gerektiği ve bu uygulamadan istifade eden vatandaşların büyük bir mutluluk yaşadığı, devleti ile gurur duyduğu ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Devletinin olduğu yerde kimse kimsesiz değildir anlayışının çoğunluk tarafından vurgulandığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca COVID-19 salgının Erzurum ölçeğinde toplumsal yaşama olan etkisi üzerinde durulmuş, 65 yaş üstü ile bakacak kimsesi olmayan ve kronik rahatsızlığı bulunan vatandaşların korunmasına yönelik alınan tedbirlerle COVID-19 salgına özgü oluşturulan Vefa Sosyal Destek Uygulaması; toplumsal dayanışma bağlamında sosyolojik bir perspektiften ele alınmıştır.

Kuramsal Çerçeve

Küreselleşen Dünya ve Risk Toplumu

2020 yılı Mart ayında Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi ilan edilmesi, günümüz toplumlarını risk toplumu olarak açıklayan U. Beck'in görüşlerine başvurmayı zorunlu kılmaktadır.

Dünyayı küçük bir köy tezahürü olarak değerlendiren küreselleşme olgusu, bir ülkede gerçekleşen olay kısa süre içerisinde diğer ülkeleri de etkilemekte, küreselleşme olgusu afetlerin etkisini artırarak afetleri uluslararası ilişkilerin ana teması haline gelmektedir (İnce, 2020, s. 568). COVID-19 hastalığı ile ilgili tarihsel sürecin her kesitinde ortaya çıkan salgın hastalıklar, insan hareketliliğinin sonucunda yayılım göstermektedir. Ancak hiçbir salgın günümüzde görülen salgın kadar kısa süre içerisinde yayılım göstermemiştir. Bu kapsamda COVID-19 salgınıyla birlikte küreselleşmenin ne olduğu, nasıl yayılım gösterdiği gibi konuları da gündeme almak zaruri hale gelmiştir.

Küreselleşme kavramı; tıpkı dünyanın küçük bir köy tezahürü olarak gören, insanlar arasında mesafe ve zamanın önemsiz olduğu, sermayenin serbest dolaşımı, insanlar arası iletişimin daha kolay ve hızlı olduğu, devletleri ekonomik, siyasal, kültürel ve ekonomik anlamda birbirine bağlayan, sermayeleri uluslararası etkinliğe sahip iş bölümü gerektiren ve dünyanın tek toplum modeli olarak sunulduğu toplum modelidir. Küreselleşmenin gelişmesini etkileyen bilgi teknolojilerindeki gelişmeler, siyasal, ekonomik ve kültürel faktörlerdir (Giddens, 2012, s. 84).

Salgın Hastalıkların Tarihsel Gelişimi

Tarihsel sürecin hemen her döneminde bazen kısa süreli bazen uzun süreli ama etkileri itibari ile milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine neden olan; toplumların sosyal, ekonomik, siyasal ve dini anlayışlarında önemli değişikliklerin yaşanmasına yol açan salgınlar meydana gelmiştir.

Beklenmedik anda ortaya çıkan salgınlara karşı tanılama ve tedavi yöntemlerinde genellikle başarı elde edilememiştir. Toplumlar ilk kez karşılaştıkları salgınlara karşı çeşitli tedavi yöntemleri geliştirmeye çalışarak salgından kurtulmaya çalışmışlardır. Orta Asya'da ortaya çıkan veba hastalığı kısa süre içerisinde ticaret ile uğraşan tüccarlar vasıtası ile Avrupa başta olmak üzere birçok ülkeye yayılarak dönemin Avrupa nüfusunun yarısından fazlasının yok olmasına neden olmuştur (Yıldırım, 2020, s. 1337). Özellikle 1347-1351 yıllarında 200 milyondan fazla insanın ölümüne neden olan "Kara Veba" hastalığına karşı tedbir almakta ve tedavi yöntemi geliştirmekte zorluklar yaşandığı için alınan önlemler de hastalığa yakalanmış kişilerden bir an önce kurtularak "veba çukuru" dedikleri yerlere atmakla sınırlı kalmıştır. Ortaçağ'da tıp bilimi salgın hastalıklara karşı çaresiz kalmış bunun doğal bir sonucu olarak da hastalık belirtileri olanlar bile görevliler tarafından insanlık dışı bir şekilde çukurlara atılmak suretiyle onlardan kurtulmaya çalışmışlardır (Yıldırım, 2020, s. 1337).

COVID-19 (Koronavirüs)

İnsanlık; tarih boyunca toplu ölümlere ve karmaşık sağlık sorunlarına neden olan ve geniş coğrafyalara yayılan veba, kolera, İspanyol gribi, çiçek hastalığı, kuş gribi, Asya gribi, domuz gribi vb. daha nice sayabileceğimiz salgın hastalıklar yaşamıştır. Günümüzde de mikroskopa görülebilen, uygun ortam bulduğunda saniyeler içerisinde çoğalabilen COVID-19 salgını ortaya çıkmıştır. Dünya Sağlık Örgütü tarafından Mart 2020'de pandemi ilan edilen COVID-19 salgını; uluslararası örgütler ve Dünya Sağlık Örgütü'nün yapmış olduğu uyarılara ve devletlerin almış oldukları tedbirlere rağmen kısa süre içerisinde devletleri hiçbir ayırım göstermeyerek küresel boyutlara ulaşmıştır (Yılmaz, 2020, s. 2221). Virüsün belirtileri yüksek ateş, boğazda yanma ve öksürük olarak belirtilmesine rağmen yapılan çalışmalarda yeni belirtileri de tespit edilmiştir (Tablo 1).

Tarihsel sürecin neredeyse her döneminde ortaya çıkıp, toplumların sağlık, ekonomik, toplumsal yapılarında önemli değişikliklerin yaşanmasına yol açan salgın hastalıkların yapısal anlamlandırma farklılığı oluşmakta, aynı zamanda küreselleşmenin getirmiş olduğu insan hareketliliği ile salgın kısa süre içerisinde sınırları aşarak küresel boyutlara ulaşmaktadır. Ülkelerin salgın karşısında kabuklarına

Tablo 1.
Koronavirüs Dünya Geneli ve Türkiye Geneli sayıları

COVID-19 Vaka Durumu	Dünya Geneli	Türkiye Geneli
Vaka Sayısı	186,638,285	5,481,555
Ölümlü Vaka Sayısı	4,035,037	50,229

Kaynak: Dünya Sağlık Örgütü (2021).

çekilmesi ile ulus-sdevlet anlayışında önemli değişiklikler yaşanmış, ileri teknolojik imkanlara rağmen salgının kontrol altına alınmaması dünyaya hakim güçlerin sorgulanmasına neden olmuş, yapılan tartışmalarda kullanılan ileri teknolojinin salgın hastalıkları üretme noktasına rol oynadığı tartışmaları devam etmektedir. Bununla birlikte afetlerin üzerinde önemli etkiler bırakan faktörlerin neler olduğu, görülen yorumlama farklılıklarının neler olduğu, afetlerin çeşitlenmesinde rol oynayan küresel etkenlerin neler olduğu ve afetlerle mücadele kapsamında ulus devletin nasıl konumlandığı konularına değinmeyi zorunlu kılmaktadır. Şöyle ki;

Afetlerin Etki ve Sonuçları Üzerinde Rol Oynayan Faktörler

Tarihsel sürecin hemen her döneminde bazen kısa süreli bazen uzun süreli ama etkileri itibari ile milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine neden olarak, toplumların sosyal, ekonomik, siyasal ve dini anlayışlarında önemli değişikliklerin yaşanmasına yol açan salgınlar meydana gelmiştir. Toplumların toplumsal yapılarında önemli değişikliklere neden olan salgınlar hastalıklar toplumların dinsel, sosyal, kültürel ve edebi kaynağında da yer almaktadır (İnce, 2020, s. 567). Afetler tarihsel süreçte değişik formlarla ortaya çıkmış, ancak tarihsel sürecin hiçbir döneminde kaynaklarda da görülmeyen nükleer afetler, biyolojik savaşlar gibi afetler günümüzde karşılaşılan afet türlerindedir. Bu kapsamda günümüz modern toplumlarda gelişen ileri teknoloji ile birlikte bir taraftan afetlerin yapısını değiştirirken diğer taraftan afetlerle mücadele kapsamında kullanılmaktadır. İnsan eliyle üretilen afetler daha vahim sonuçlar doğurmakta ve etkileri daha kalıcı olmaktadır.

Günümüz modern toplumlarını risk toplumu olarak açıklayan Beck'e göre 19.yüzyıl sonrasında sanayi toplumundan modern topluma evrilmiş toplum modellerini ihtiva etmektedir. Beck; günümüz toplumları için risklerin sıradanlaştığını, insanların artık gündelik yaşamının birer parçası haline geldiğini tespit etmiştir. Beck, yeni toplumu, "refleksif modernleşme" olarak isimlendirmekte, eski toplum modeline zıt yeni bir toplum modeli olarak değerlendirmektedir (Beck, 1992). Özellikle günümüzde neredeyse dünyanın her tarafında çeşitli tehlikeler görülmektedir. İnsan tarafından doğanın aşırı derecede tahrip edilmesi neticesinde risk faktörlerin artışına neden olmaktadır. Günümüz toplumların nükleer silahlanma yarışı sonucunda depremler meydana gelmekte, etkileri küresel boyutlara ulaşmakta, ortaya çıkan tablo bütün canlıları tehdit etmektedir (Beck, 2011, s. 14). Bu kapsamda günümüz toplumlarında; küresel çıkar çatışmalarının olduğu, ileri teknoloji ile birlikte dünyanın değişik yerlerinde soykırımların yapıldığı, çeşitli çevresel ve biyolojik afetlerin olduğu, kitlesel ölümlerin olduğu, belirsizliklerin olduğu bir dünyaya dönüşmekte, afetler gündelik hayatın bir parçası haline gelmektedir.

Afetlerin Yapısal Değişikliğinde Rol Oynayan Faktörler

Tarihsel sürecin hemen her döneminde bazen kısa süreli bazen uzun süreli ama etkileri itibari ile milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine neden olarak, toplumların sosyal, ekonomik, siyasal ve dini anlayışlarında önemli değişikliklerin yaşanmasına yol açan salgınlar meydana gelmiştir. Toplumların toplumsal yapılarında önemli değişikliklere neden olan salgınlar hastalıklar toplumların dinsel, sosyal, kültürel ve edebi kaynağında da yer almaktadır (İnce, 2020, s. 567). Afetler tarihsel süreçte değişik formlarla ortaya çıkmış, ancak tarihsel sürecin hiçbir döneminde kaynaklarda da görülmeyen nükleer afetler, biyolojik savaşlar gibi afetler günümüzde karşılaşılan afet türlerindedir. Bu kapsamda günümüz modern toplumlarda gelişen ileri teknoloji ile birlikte bir taraftan afetlerin yapısını değiştirirken diğer taraftan afetlerle mücadele kapsamında kullanılmaktadır. İnsan eliyle üretilen afetler daha vahim sonuçlar doğurmakta ve etkileri daha kalıcı olmaktadır.

Günümüz modern toplumlarını risk toplumu olarak açıklayan Beck'e göre 19.yüzyıl sonrasında sanayi toplumundan modern topluma evrilmiş toplum modellerini ihtiva etmektedir. Beck; günümüz toplumları için risklerin sıradanlaştığını, insanların artık gündelik yaşamının birer parçası haline geldiğini tespit etmiştir. Beck, yeni toplumu, "refleksif modernleşme" olarak isimlendirmekte, eski toplum modeline zıt yeni bir toplum modeli olarak değerlendirmektedir (Beck, 1992).

Afetlerde Görülen Yorumlama Farklılığı

Geleneksel toplum anlayışından modern toplum anlayışına geçerken afetlere yüklenen anlamlar da değişimden payını almıştır (İnce, 2020, s. 569). Bu bağlamda geleneksel toplum anlayışından modern toplum anlayışına evrilirken toplumlar her alanda bilgi dönüşümleri yaşamaktadır. Geleneksel toplumlarda toplumsal bilinç düzeyi daha çok birincil ilişkilerin olduğu, bilginin kaynağının ilahi güçlere dayandığı, ortaya çıkan afetlerin kaynağını dinsel yorumlarla açıklanmaya çalışıldığı, ortaya çıkan salgınların aşkın güç tarafından gönderilen kurallara uymamaktan kaynaklı birer ceza olarak yorumlanırken; pozitivist modern toplumlarda yükselişi ile birlikte bilgi kaynağı ve yorumlayış biçimleri de değişmiştir. Pozitivist gelişimi, deneysel verinin bilginin kaynağı olarak değerlendirildiği modern toplumlarda, ortaya çıkan afetlere yönelik yorumlayış biçimleri de hâkim değerler dizisi çerçevesinde açıklanmaktadır (İnce, 2020, s. 569). Bu kapsamda meydana gelen afetleri açıklama biçimi; geleneksel dinsel açıklama biçimi yerini aklın egemen olduğu açıklama biçimine bırakmış, ortaya çıkan salgınların Tanrısal birer ceza olarak değil, insanın doğayı aşırı dönüştürmesi, gelişen teknolojinin insan yararından ziyade uluslararası rekabete yönelik kullanımı, nükleer silahlanma yarışı vb. faktörler tarafından insan kaynaklı olarak ortaya çıktığı görüşü hâkimdir. Günümüz toplumlarında da meydana gelen afetlerin açıklanma biçiminde pozitivist görüş hâkim olsa da ortaya çıkışı Tanrısal bir ceza olarak da değerlendirenler de vardır. COVID-19 salgınının ortaya çıkış kaynağında gelişmekte olan toplumlarda insanın yapıp ettikleri sonucunda Tanrı'nın bir cezası olarak dinsel değerlendirmeler yapılırken, diğer taraftan da salgının laboratuvar ortamında üretildiği, insanın teknolojiyi yanlış kullanması, politik karar alıcıların gerekli önlemleri almamasından kaynaklı olabileceği konusunda tartışmalar devam etmektedir.

Küreselleşme ve Afetler

Dünyayı küçük bir köy tezahürü olarak değerlendiren küreselleşme olgusu, bir ülkede gerçekleşen olay kısa süre içerisinde diğer ülkeleri de etkilemekte, küreselleşme olgusu afetlerin etkisini artırarak afetleri uluslararası ilişkilerin ana teması haline gelmektedir (İnce, 2020,

s. 568). Aralık 2019'da Çin'de ortaya çıkıp kısa süre içerisinde küresel boyutta yayılım gösteren COVID-19 hastalığı ile ilgili tarihsel sürecin her kesitinde ortaya çıkan salgın hastalıklar, insan hareketliliğinin sonucunda yayılım göstermektedir. Ancak hiçbir salgın günümüzde görülen salgın kadar kısa süre içerisinde yayılım göstermemiştir. Bu kapsamda COVID-19 salgınıyla birlikte küreselleşmenin ne olduğu, nasıl yayılım gösterdiği gibi konuları da gündeme almak zaruri hale gelmiştir.

Küreselleşme kavramı; tıpkı dünyanın küçük bir köy tezahürü olarak gören, insanlar arasında mesafe ve zamanın önemsiz olduğu, sermayenin serbest dolaşımı, insanlar arası iletişimin daha kolay ve hızlı olduğu, devletleri ekonomik, siyasal, kültürel ve ekonomik anlamda birbirine bağlayan, sermayeleri uluslararası etkinliğe sahip iş bölümü gerektiren ve dünyanın tek toplum modeli olarak sunulduğu toplumdur. Küreselleşmenin gelişmesini etkileyen bilgi teknolojilerindeki gelişmeler, siyasal, ekonomik ve kültürel faktörlerdir (Giddens, 2012, s. 84).

Küreselleşme ile birlikte insanlar; iletişim başta olmak üzere ekonomik, teknolojik ve siyasal anlamda birtakım olanaklara sahip olsa da bu süreç beraberinde çeşitli riskleri de getirmekte, çevresel sorunlar ortaya çıkarmakta, farklı afet türleri ile insanlık karşı karşıya bırakılmakta kısaca globalleşme risk faktörlerini artırmaktadır (İnce, 2020, s. 570). Bu kapsamda geleneksel toplumlarda ortaya çıkan salgın hastalıklar insan hareketliliğinin az olmasından dolayı hastalığın çıktığı yer ile sınırlı kalmakta; ancak ticaret ve savaşlarda yani insan etkileşiminin yoğun olduğu zamanlarda yayılım gösterirken, günümüzde yerel olarak ortaya çıkan salgın hastalıklar, nükleer patlamalar, biyolojik saldırı etkileri; küreselleşmenin getirdiği insan hareketliliği ile kısa süre içerisinde yayılım göstermektedir.

Günümüzde bir ülkede ortaya çıkan sorunlar artık yerelle sınırlı olmamakta, etkileri diğer ülkelerde de görülebilmektedir. Örneğin 2011 yılından beri devam eden Suriye iç savaşı sadece Suriye'yi etkilemekle kalmamış, etkileri uluslararası boyutlara ulaşmıştır. Küreselleşme bir taraftan salgınların etki alanlarını genişletirken, diğer taraftan da ortaya çıkan afetlerle mücadele uluslararası toplumların müdahalesine meşru bir zemin hazırlamaktadır (Giddens, 2012, s. 87). Bu kapsamda COVID-19 salgınıyla mücadelede uluslararası yardımlaşmalar yapılmakta, ülkemiz de salgının ortaya çıkması ile birlikte diğer ülkelere maske, hijyen malzemesi, solunum cihazları gibi materyallerle destek olmuş, salgına karşı uluslararası dayanışmaya katkıda bulunmuştur.

Teknolojinin Afetler Üzerinde Etkisi

Günümüz toplumların hızlı gelişen teknoloji, afetlerin ortaya çıkmasına zemin hazırladığı gibi doğru kullanılması halinde afetleri önlemede de etkili olabileceği imkânlarla da sahiptir (İnce, 2020, s. 568). İnsanların yaşam koşullarının değişmesi, teknolojinin hızlı gelişmesi riskleri hem önleme noktasında hem de üretme noktasında zıt işlev görmektedir. Küreselleşme ile birlikte gelişen ticari ilişkiler neticesinde bir yerde üretilen riskler sınırları aşarak kısa süre içerisinde farklı ülkelere yayılım özelliği gösterebilmektedir. Günümüz toplumları gelişen bilim ile elde edilen teknolojik üstünlük iletişimden silah sanayisine, ilaç sanayisinden gıda ürünlerine kadar hayatımızın hemen her alanında kullanılmaktadır. Bu aynı zamanda toplumlara ulusal ve uluslararası anlamda üstünlük sağladığı gibi ortaya çıkan salgın hastalıklara da davetiye çıkarmaktadır. COVID-19 salgın hastalığının Çin tarafından laboratuvar ortamında üretilmiş olabileceği tartışmaları ve yeni bir savaş türü olabileceğine dair tartışmalar devam ederken, tartışmaların gerçeklik payı olmasa bile teknolojinin kötü kullanılması halinde tartışmaların odağında olan hastalığın laboratuvar ortamında üretilmesinin mümkün olabileceği göstermektedir (İnce, 2020, s. 571).

Bilimsel ve teknolojik gelişmeler toplumsal hayatın her alanında önemli olanaklar sunmakla birlikte geleneksel toplumlarda; toplumlar üzerinde etkili olan korkunun kaynağını dışsal köklere dayandırmakta, depresyon-kuraklık-salgın hastalıklar-açlık gibi doğa kaynaklı ve insan eyleminin sonucu olmadan ortaya çıkışına inanılır iken günümüz modern dünyasında insan eli ile üretilen çok boyutlu riskler ve tehditler ile karşı karşıyadır (Giddens, 2012, s. 1006). Bu kapsamda insanın doğayı bilinçsiz bir şekilde dönüştürmesi sonucunda doğanın dengesi bozularak çeşitli çevresel sorunlara yol açmıştır.

İleri teknolojinin kullanımı sadece sanayi alanında olmamakta aynı zamanda tüketmiş olduğumuz gıda ürünlerinde de kullanılmaktadır. Uluslararası ticaret ağının gelişmesi, ithalat ve ihracatın artması ile birlikte ihtiyaçlar farklı ülkelerde karşılanmakta, gıda ürünlerinin hem daha fazla dayanıklı olması için hem de ömrünün uzun tutulması için ileri teknoloji kullanılarak sağlık açısından yeni risklere alan açılmaktadır (Giddens, 2012, s. 298). İleri teknolojinin yanlış kullanımı; her gıdaya her mevsim ulaşılma imkânlarının olması, gıda malzemelerin ilaçlanması, beslenme bozukluklarını da beraberinde getirmekle birlikte insan ölümlerine yol açmaktadır (İnce, 2020, s. 572). İleri teknolojinin sağladığı imkânlar ile üretici güçlerin hızla artması daha önce görülmemiş tehlikelerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Beck, 2011). Bu kapsamda sanayileşme ile birlikte Batılı toplumlar bilimde elde ettikleri üstünlükleri doğa üzerinde de uygulamaya başlayınca doğal yaşamı tehlikeye sokabilecek, doğada yer alan bazı canlı türlerin yok olmasına, mutasyona uğramış yeni canlıların türemesine ve çeşitli çevresel problemlere de sebep olmaktadır (İnce, 2020, s. 569).

Şehirleşmenin Salgın Hastalıklar Üzerindeki Etkisi

Günümüz toplumların önemli özelliklerinden biri de kent toplumları olmalarıdır. Nüfusun büyük bölümü şehirlerde yaşamakta, kentlerde genellikle sanayileşmenin olduğu alanlarda yaşamakta bu da kentlerde yaşayanları çeşitli risklerle karşı karşıya bırakmaktadır. Kentlerdeki nüfus yoğunluğu kitleleri salgın hastalıklara karşı savunmasız bırakmakta ve kitlesel ölümlerin yaşanmasına neden olabilmektedir (OECD, 2003, s. 5). Kentler; sanayileşme ile birlikte gelişen teknolojinin en sık kullanıldığı alanların olması, fabrika atıklarının atıldığı mekânların olması, insan yoğunluğunun çok olması, sosyal temasın fazla olması gibi faktörlerden dolayı ortaya çıkan afetlerin etki alanlarını da genişletmektedir. Nitekim günümüzde ortaya çıkan COVID-19 salgınının yayılımının en fazla olduğu alanlar kentlerdir. Salgına karşı hükümet tarafından alınan önlemlerden biri de şehirlerarası yolculuk kısıtlamasıydı; ancak yine hükümet tarafından kontrollü normalleşme kapsamında kısıtlamaların gevşetilmesine paralel olarak özellikle büyük kentlerden kırsal alanlara yönelik göçler başlamış, kentlerden gelenler tarafından hastalığın kırsal alanlarda daha fazla yayılmasına da yol açmıştır.

Sanayileşme ile birlikte oluşan kentleşme toplumsal yaşam biçimini önemli ölçüde değiştirmiş, kırsal toplumlarda hâkim olan aile bağlarının zayıfladığı, insanların çeşitli risklerle karşı karşıya kaldığı, geleneksel komşuluk ilişkilerin zayıfladığı, karşılıklı güvensizliğin olduğu, karmaşık yaşam biçimleri ile karşı karşıya kaldığı yerlerdir (Giddens, 2012, s. 946-955).

COVID-19'un Ulus Devlet Üzerinde Etkisi

Ulus devlet; sınırları belirlenmiş belirli bir toprak parçası üzerinde egemen olan, yasal güç kullanma yetkisine sahip devlet modelidir (Palabıyık, 2020, s. 73). Bu kapsamda ulus devlet anlayışında hâkim olan merkezi gücün güçlü olması, tek elden yönetimin olması ulus devletin en önemli özelliğidir. Ancak küreselleşme hareketleri ile birlikte ulus devlet anlayışı zayıflayarak küresel güçlere karşı geri çekilmek durumunda bırakılmıştır. Aralık 2019'da ortaya çıkan COVID-19'a karşı uluslararası örgütler yetersiz kalmakta, alınan önlemler ile devletler sınırlarına çekilmekte, sınırlar kapatılmaktadır. Küreselleşmenin en önemli sonuçlarından biri olan insan hareketliliğinin uluslararası olması ve sermayenin küresel dolaşımı, mevcut salgın hastalık ile birlikte sekteye uğramıştır. Pandemi nedeni ile ticaret durma noktasına gelmekte, dünya liderleri de uluslararası ticareti sürdürmekte ısrar etmelerine rağmen aksaklıklar yaşanmakta, bir taraftan uluslararası örgütler zayıflarken diğer taraftan ulus devletler güçlenmektedir. Pandemi nedeni ile oluşan insani kriz, maske ve hijyen malzemesi temini gibi ihtiyaçlar için uluslararası toplumsal dayanışmadan ziyade, devletlerin kendi ihtiyaçlarını temin etmek durumunda kalması, merkezi ulus devletin güçlenmesine de imkan sağlamıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Vefa Destek Gruplarının COVID-19 salgın döneminde gerçekleştirdikleri faaliyetlerle toplumsal dayanışma ve işbirliği sürecindeki görünümünü incelemektir. Vefa Sosyal Destek Gruplarının yapmış oldukları çalışmaları; vatandaş gözünde değerlendirmek, icra edilen hizmetlerin aksak yönlerini tespit edip yeni hizmet modelleri ile ilgili önerilerde bulunmak, kriz döneminde uygulanan hizmetin toplumsal dayanışma üzerindeki etkisini analiz ederek bu hususta sonraki çalışmalara destek olunması hedeflenmiştir. Özellikle toplumda dezavantajlı konumda bulunan yaşlı, engelli ve kronik rahatsızlığı bulunan vatandaşlarımıza yönelik yeni hizmet modellerinin belirlenmesi; çalışmanın öncelikleri arasındadır.

Valilikler ilçelerde ise Kaymakamlıklar tarafından oluşturulan Vefa Sosyal Destek Gruplarının vermiş oldukları hizmetin etkililiği, vatandaş-devlet bağının bu süreçte hangi istikamette seyrettiği, alınan tedbirlerin yerinde olup olmadığı, kısıtlamada olan vatandaşlarımızın günlük yaşamlarını idame ettirmede zorlanıp zorlanmadığı, Vefa Sosyal Destek Gruplarından hizmet alan vatandaşlarımızın bu hizmetlerden memnuniyet duyup duymadıkları, hükümet tarafından uygulanan salgın politikalarının yerinde olup olmadığı, uygulanan sokağa çıkma kısıtlamasının vatandaşlarımız tarafından nasıl karşılandığı, kısıtlama kapsamında olan vatandaşlarımız üzerinde olumlu-olumsuz etkilerinin neler olduğu, salgın sürecinde gündelik yaşamın hangi yönde değiştiği ve bu değişime entegrasyonda yaşanan sıkıntıların neler olduğu araştırmamızın temel problemlerini oluşturmaktadır.

Yöntemler

Araştırmada COVID-19 ve salgın hastalıklar ile ilgili literatür taraması yapılmış, konu ile ilgili çeviriler, akademik dergiler, tez çalışmaları, internet taraması yapılmıştır. Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim deseniyle yürütülmüştür. Olgu bilim deseni ortak düşünceleri ortaya çıkarmak, katılımcıların anlam dünyasında olanlara ulaşma, yorumlama, ve açıklama amaçlarını (Annells, 2006). Salgın sürecinde uygulanan sokağa çıkma kısıtlamasında etkilenen vatandaşlarımızın düşünce ve tutumlarına ulaşılması nitel araştırma modelini gerekli kılmaktadır. Nitel araştırmalarda sözel olarak vurgulanan duygu, düşünceleri esas alarak araştırma problemlerine yorumlayarak sonuçlara ulaşmaya çalışan bir yöntemdir. Araştırmacı ilave sorularla katılımcıların duygu ve düşüncelerinden yola çıkarak onların özne dünyasını yorumlamaya çalışır (Karataş, 2015). Araştırmamızda kullanılan yöntemde öncelikle küreselleşen dünya ile risk toplumu olgusunun kavramsal ve kuramsal olarak ortaya konması, adı mezkûr konuyla ilgili kaynakların taranması, akabinde nitel araştırma yöntemlerinden gözlem, görüşme teknikleriyle veri toplama ve bu verilerin analiz sürecine tabi tutulması öncelenmiştir. Bu araştırmada görüşmeyi kabul eden 17 katılımcı ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Görüşmede ses kaydına izin veren katılımcılarla sesli kayıt yapılmış, ses kaydına izin vermeyen katılımcılarla da çalışma not alınmak suretiyle gerçekleştirilmiştir. Çalışmada elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Oluşturulan başlıklara uygun olarak tablolar oluşturulmuş ve yorumlanmıştır.

Örneklem

Araştırmanın çalışma grubunu, pandemi süresince Erzurum ilinde yaşayan, sokağa çıkma kısıtlamasının uygulandığı günlerde özellikle 65 yaş ve üstü vatandaşlarımız ile bakacak kimsesi olmayan kronik rahatsızlığı bulunan kişiler oluşturmaktadır. Araştırma grubunu kolay ulaşılabilir örneklem yöntemi ile seçilen ve Vefa Sosyal Destek Grubundan hizmet alan toplam 17 vatandaş oluşturmaktadır. İçişleri Bakanlığının COVID-19 salgını nedeniyle sokağa çıkma kısıtlaması konulu genelgesine istinaden Valilikler ve Kaymakamlıklar bünyesinde oluşturulan Vefa Sosyal Destek Gruplarının 7/24 esaslı olarak salgının önüne geçmek üzere getirilen kısıtlamalarda ihmal ve istismara uğrayabilecek dezavantajlı grupların temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere Vefa Sosyal Destek Gruplarından hizmet alan ve görüşmeyi kabul eden 4'ü kadın 13'ü erkek olmak üzere 17 müracaatçı ile derinlemesine görüşme yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Pandemi sürecinde Vefa Sosyal Destek Uygulamalarının Toplumsal Dayanışmaya Olan Etkisini belirlemek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formunda 12 açık uçlu soru yer almıştır. Veriler araştırmacı tarafından bizzat toplanmış, Vefa Sosyal Destek Uygulamasından hizmet alan 17 katılımcıyla yüz yüze görüşme yapılmıştır.

Veri Toplama Süreci

Bu araştırmada görüşmeyi kabul eden 17 katılımcı ile ortalama 30 dakikalık derinlemesine mülakat yapılmıştır. Görüşmede ses kaydına izin veren katılımcılarla sesli kayıt yapılmış, ses kaydına izin vermeyen katılımcılarla da çalışma not alınmak suretiyle gerçekleştirilmiş, araştırmacı ilave sorularla katılımcıların duygu ve düşüncelerinden yola çıkarak not almıştır. Elde edilen ses kayıtları ve alınan notlar için oluşturulan word dosyasına aktarılmış ve yorumlanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuş, hazırlanan temalara uygun katılımcılar tarafından verilen cevaplardan kodlamalar yapılmış, katılımcılar “K” ile gösterilmiş ve katılımcılar tarafından verilen cevaplar araştırmacı tarafından aktarılmıştır.

Bulgular

Araştırmadan elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuş ve aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır. Kodlanan ifadelerle göre görüşlerine müracaat edilen katılımcılar COVID-19 salgınına yönelik olarak; salgının uzun yıllar devam etmesine, ilk ve belirsiz oluşuna, yaşantı değişikliğine sebebiyet vermesine, şüpheli yaklaşımı kuvvetlendirmesine, küresel ve çok boyutlu bir hastalık oluşuna, alışkanlıkları ve rutinleri değiştirmesine, maddi ve manevi zorlukları beraberinde getirişine, tedavi süreçlerinin belirsiz oluşuna, insanlarda korku ve endişeye sebebiyet verişine, sosyal ilişkileri minimize etmesine, sosyal ve ekonomik olarak insanları olumsuz etkilemesine, manevi eğilimleri güçlendirmesine, hastalığın bitmeyeceği endişesini güçlendirmesine, insanları çalışmaktan ve meşguliyetten uzaklaştırmasına ve sosyalleşme alanlarını daraltmasına vurgu yapmışlardır.

Bu konuda katılımcılardan; K1 “Salgının uzun yıllar devam edeceğini tahmin ediyorum.” K2 “Daha önce böyle bir hastalık ile karşılaşmamıştım. Bir anda hayatımızı alt üst etti. Alışkın olduğumuz hayatı, ekonomiyi, sosyal hayatımızı kısaca hayatımızın olağan akışını olumsuz etkiledi. Akriba akrabaya gidemez oldu. Kimse kimeye sarılamaz oldu. Herkes bir birine şüphe ile bakar hale geldi.” K10 “COVID-19 insanlığı çok yönlü olarak etkileyen küresel bir hastalık. Hastalık ilk ortaya çıktığında biz de her şeye karşı şüphe vardı. Halen bu şüpheli yaklaşım bitmiş değil şimdilerde ise salgının ilk günlerine göre insanlar bu küresel hastalığa karşı bir kanıksamaya gitti. Ben de hastalığa yakalanmıştım o kadar dikkat etmeme rağmen yakalandım artık olsa da olur olmasa da. Anlaşılan bu hastalık hayatımızın bir parçası oldu.”

Vefa Sosyal Destek Gruplarından hizmet alan vatandaşlarımızın COVID-19 salgınına karşı hükümet tarafından alınan tedbirlere yönelik görüşleri kodlanmıştır. Kodlanan ifadelerle göre görüşlerine müracaat edilen katılımcılar COVID-19 salgınına karşı alınan tedbirlere yönelik olarak; Salgına karşı devletin aciz kalışına, getirilen tedbirlere herkesin uyması gerektiğine, ekonomik kaygılardan dolayı tedbirlerin tam olarak uygulanmayışına, alınan tedbirlerin tam ve isabetli oluşuna, alınan tedbirlerin yetersiz oluşuna, alınan tedbirlere herkesin eşit olarak uyması gerektiğine, tedbirlerden dolayı ekonomik sorun yaşayanların desteklenmesi gerektiğine vurgu yapmışlardır. Bu konuda katılımcılardan; K4 “Her ne kadar alışkın olduğumuz hayatın dışına çıkarılmış olsa da devletimiz tarafından alınan kararların doğru ve isabetli olduğunu düşünüyorum. Sonuçta ortalıkta bir hastalık var ve hükümet de istemese de bazı kararlar almak zorundadır. Hiçbir devlet keyfi uygulama yapabileceğini düşünmüyorum. Bu kadar ekonomik ve insan kaybını göze alamaz zorda kalmadığı sürece.” K6 “Getirilen tedbirlerin yetersiz olduğunu düşünüyorum. Zaman zaman orantısız tedbirlerin getirildiğini, bazı işyerlerin açık bazılarının kapalı olması bence uygun olmadı. Sonuçta hastalık herkesi etkiliyor ya tamamen kapatılması gerekiyor ya da serbest bırakılıyorsa bunu herkese uygulamak gerekiyor. Bu ikicilik toplumda da yanlış anlaşılıyor.” K3 “Zaten devletimiz zorunda kalmasa böyle bir uygulama yapmaz. Hangi devlet ister ki bütün ekonomisi alt üst olsun ama devletimiz önce vatandaşımızın sağlığını korumak için tedbirleri getirdiğini düşünüyorum. Keşke ekonomimiz daha güçlü olsaydı da devletin getirmiş olduğu tedbirleri daha sıkı uygulayabilseydik ve kısa süre içinde kurtulsaydık. Tam anlamıyla uygulanırsa sonuç verecektir.”

Vefa Sosyal Destek Gruplarından hizmet alan vatandaşlarımızın COVID-19 salgını ile birlikte hayatlarında neler değiştiği ile ilgili düşünceleri kodlanmıştır. Kodlanan ifadelerle göre görüşlerine müracaat edilen katılımcılar COVID-19 salgını ile birlikte hayatlarında değişen konular ile ilgili düşünceleri; sosyal ve ekonomik hayatın durma noktasına gelişine, sosyalleşme mekânlarına karşı olumsuz tutum gelişine, hareket kısıtlılığı yaşamasına, fiziksel ve sosyal aktiviteleri olumsuz etkileyişine, insanlara karşı şüpheli bir durum oluşuna, yeni alanlara yönelişine, aile ortamında bir birine daha fazla zaman ayırışına vurgu yapmışlardır. Bu konuda katılımcılardan; K5 “Biz konu komşu ziyaretlerine, akraba ziyaretlerine çok önem veren bir toplumuz. Bu hastalık maalesef bizleri birbirimizden uzaklaştırdı. Eve gelen kişilere karışı şüphe ile yaklaşıyoruz. Artık eskisi gibi istediğim zaman istediğim yere giderim anlayışı yok oldu.” K14 “Eve getirilen her şeye şüphe ile bakar hale geldik. Günlük yaşamımızda hareket edemiyoruz. Evde temizliğe daha çok önem verildi. Dışarıdan getirilen her şeyi temizliyoruz. Akriba ziyaretlerimizi yapamıyoruz. Mezarlık ziyaretlerimizi yapamıyoruz ölen akraba cenazelerine bile gidemiyoruz. İnşallah biter de biz de eski hayatımıza döneriz.” K15 “Ziyaretler azaldı, toplu oturmalar bitti. Bizim buralarda ramazan ve bayramlar topluca yapılır, hastalar ziyaret edilir ama şimdi hiçbir şey yok. şimdi. Ben bir kamu görevlisi olarak gelirim var ama işini kaybeden o kadar tanıdığım işçi ve esnaf var ki nasıl düzelecek bilemiyorum. Eski alışkanlıklarımız kesinlikle bitti.”

Vefa Sosyal Destek Gruplarından hizmet alan vatandaşlarımızın COVID-19 salgını ile birlikte uygulamaya geçirilen vefa sosyal destek grupları ile ilgili düşünceleri kodlanmıştır. Kodlanan ifadelerle göre görüşlerine müracaat edilen katılımcılar COVID-19 salgını ile uygulanan vefa sosyal destek grupları ile ilgili düşünceleri; toplumsal dayanışmayı artırmasına, devletin vatandaşlarını yalnız bırakmadığını hissettirmesine, diğer ülkelerdeki uygulamalar ile kıyaslamasına, devlet ve dini değerlerde yer alan bir uygulama oluşuna, sosyal devletin bir uygulaması oluşuna vurgu yapmışlardır. Bu konuda katılımcılardan; K1 “Haberlerde izlediğim kadarı ile özellikle Avrupa ve ABD gibi devletlerde hastaların terk edildiği, bakılmadığı, bakımevlerinde insanların topluca öldüklerini izledim. Allah devletimizden razı olsun. Hastalık ile mücadele ederken aynı zamanda bir telefon ile ihtiyaçlarımızı karşılamaktadır. Devletimizin hizmeti evimize kadar getirmesi beni çok mutlu etti. Allah emeği geçenlerden razı olsun.” K2 “Devletimizin yapmış olduğu çok güzel bir uygulama. Devletimizin ve insanımızın temelinde zaten yardımlaşma kültürü var. Tam da en sıkıntılı zamanımızda ihtiyaçlarımızı kapımıza kadar getirmeleri çok hoşuma gitti.” K3 “Vefa çalışmasının toplumuz için önemli olduğunu düşünüyorum. Bizim kültürümüzde zaten yardımlaşma var. Bu anlamda devletimizin uygulamış olduğu adım çok önemli. Bizler evimizde iken hizmetler kapımıza gelmektedir. Bu çalışmada yer alan herkese teşekkür ediyorum. Bu hastalık zamanında özellikle kimsesizlerin kapısını çalmaları, yardımlarına koşmaları çok önemli.”

Vefa Sosyal Destek Gruplarından hizmet alan vatandaşlarımızın COVID-19 salgını ile birlikte uygulamaya geçirilen vefa sosyal destek gruplarından nasıl haberdar oldukları ile ilgili düşünceleri kodlanmıştır. Kodlanan ifadelerle göre görüşlerine müracaat edilen katılımcılar COVID-19 salgını ile uygulanan vefa sosyal destek grupları ile ilgili haberdar olma düşünceleri; televizyon haberlerinden, kaymakamlıklar vasıtası ile, sosyal medya aracılığı ile, akraba-komşu vasıtası ile, açık kapı-112-155-156 destek hatlarından haberdar olduklarına vurgu yapmışlardır. Bu konuda katılımcılardan K1 “Haberlerden izledim Vefa Sosyal Destek Hizmetleri diye bir uygulama olduğunu. Askerimiz, polisimiz, devlet çalışanlarımız ve bu işe gönüllü katılanlardan Allah razı olsun. Biz kapının önüne çıkmaya bile korkarken onlar bir telefon ile bize yardıma koştular”. K2 “Kaymakamlık tarafından getirilen gıda yardım kolisini getiren ekiplerden öğrendim. Benim kronik rahatsızlığım var dışarı çıkamıyorum. Komşulardan da yardım isteyemedim. Onlar bir telefonla yardımımıza koştular.” K13 “Kronik rahatsızlığım var aynı zamanda. Hastalığa da yakalandım. 112 çağrı merkezinden yardım isteyince bir de açık kapıya başvurmuştum oradan öğrendim.”

Vefa Sosyal Destek Gruplarından hizmet alan vatandaşlarımızın COVID-19 salgını ile birlikte uygulamaya geçirilen vefa sosyal destek gruplarından ne tür yardım aldıkları ile ilgili düşünceleri kodlanmıştır. Kodlanan ifadelerle göre görüşlerine müracaat edilen katılımcılar COVID-19 salgını ile uygulanan vefa sosyal destek gruplarından ne tür yardım aldıkları ile ilgili düşünceleri; gıda yardımı, alışveriş, maaş çekimi ve ilaç temini aldıklarına vurgu yapmışlardır. Bu konuda katılımcılardan; K1 “Sosyal yardımlar ve kaymakamlık vasıtası ile bize gıda erzaki getirdiler. İnternet üzerinden yardım talebinde bulunmuştum. sağ olsunlar evime kadar getirip teslim ettiler.” K2 “İhtiyaç duyduğumuz bazı malzemelerin alınması için yardım talebinde bulunmuştum. Onlar alışverişimi yaptıktan sonra paralarını da elden teslim ettim. Evde bakım maaşımı eve getirip teslim ettiler.” K3 “Ben de hastalığa yakalandım. Kimse kimseye gitmeye korkarken onlardan yardım talebinde bulundum. Sağ olsunlar ihtiyaçlarımı getirip teslim ettiler. Bu da devletimizin insanlığa vermiş olduğu değeri göstermektedir.” K5 “Bizimle ilgili sokağa çıkma kısıtlaması yapılıncaya biz de mecburen evimizde kaldık. Kronik rahatsızlığımdan dolayı kullanmak zorunda olduğum ilaçlarım var. O ilaçların alınması ile ilgili vefa sosyal gruplarından alınması talep ettim. Onlar alıp getirdiler. Engelli maaşımı da hesabımdan çekip evimde teslim ettiler.”

Vefa Sosyal Destek Gruplarından hizmet alan vatandaşlarımızın COVID-19 salgını ile birlikte uygulamaya geçirilen vefa sosyal destek gruplarından hizmet alırken neler hissettikleri ile ilgili düşünceleri kodlanmıştır. Kodlanan ifadelerle göre görüşlerine müracaat edilen katılımcılar COVID-19 salgını ile uygulanan vefa sosyal destek gruplarından hizmet alırken hissettikleri ile ilgili düşünceleri; devletin büyüklüğüne, devletin vatandaşlarını yalnız bırakmadığını hissettirmesine, en zor zamanlarında devletin yanlarında olduğu düşüncesine, çok mutlu oluşuna, devlete karşı güven duygusu oluşturmalarına, sosyal devletin bir uygulaması oluşuna vurgu yapmışlardır. Bu konuda katılımcılardan;K1 “Herkes evine kapanıp dışarı çıkmaya korkarken, devletimin hizmeti evime kadar getirmesi beni çok mutlu etti. Devletimin ne kadar büyük olduğunu, yalnız olmadığımı hissettirdi.” K14 “Ben haberlerden gördüğüm kadarı ile ülkemizin diğer ülkelere de maske ve temizlik malzemesi yardımında bulunduğunu görünce gururlandım. Türk milletinin kendi kendine yetebileceğini hissettim.” K16 “ Bu devletin bir vatandaşı olarak gurur duydum. Keşke sağlığım yerinde olsaydı da ben de gönüllü olarak görev alsaydım.” K17 “Keşke bende böyle bir hizmette yer alsaydım ama sağlığım el vermedi. Açıkçası bizler evimizdeyken böyle bir çalışma yapılması beni gururlandırdı.”

Vefa Sosyal Destek Gruplarından hizmet alan vatandaşlarımızın COVID-19 salgını ile vefa sosyal destek gruplarının toplumsal bütünleşme ve dayanışmaya ilişkin düşünceleri kodlanmıştır. Kodlanan ifadelerle göre görüşlerine müracaat edilen katılımcılar COVID-19 salgını hayata geçirilen vefa sosyal destek gruplarının toplumsal dayanışma ve bütünleşmeye ile ilgili düşünceleri; toplumsal bütünleşme ve dayanışmayı artırmasına, devlet-millet dayanışmasını artırmasına, dayanışmanın gerekliliğini hatırlatmasına, diğer ülkelerle kıyaslama yapılmasına, yardımseverlik duygusunun pekiştirmesine vurgu yapmışlardır. Bu konuda katılımcılardan; K1 “Bizler Anadolu kültürü ile yetiştirilmişiz. Bizim kültürümüzde yardımlaşma çok önemlidir. Ne zaman dara düşsek devletimiz yanı başımızda, devletimiz ne zaman bize ihtiyacı olsa yanında olduk. Bu salgında özellikle ihtiyacımız olduğunda hizmeti evimize kadar getiren devletimizin toplum olarak birlik ve beraberliğimizi güçlendirdiğini düşünüyorum.” K2 “Özellikle bizim için uygulanan sokağa çıkma kısıtlamasında önceleri çok sinirlenmiştim. Ancak hastalığın kötü olduğunu televizyonlardan görünce iyi ki böyle tedbirler alınmış dedim. Bizler evimizde iken bizim ihtiyaçları ayağımıza kadar getiren görevlilerden, onların hastalığa rağmen canla başla çalışmaları bizde duygudaşlık oluşturmamıza yardım etti.” K5 “Elbette zorlu zamanlarda devlet ve millet hep birlikte hareket etmiştir. Bizler devletimizin her dara düştüğünde devletimize yardıma koşanlar. Şimdi de millet darda devlet bize koşuyor. Zorlu süreçler bizi birbirimize daha sıkı sıkıya bağladı.” K7 “Toplumun bir toplamdan oluştuğunu hatırlatıcı etkisi olduğunu düşünüyorum.” K8 “Her insanın bir gün muhakkak ölecektir. Bakın medyada takip ettiğim kadarı ile Avrupa’da insanlar kimsesiz bir şekilde ölmekte ya da diğer ülkelerde ölenler sokaklarda sedyede bekletilmekte. Bizim ülkemizde ise insanlar tehlikenin farkında olmalarına rağmen bize hizmet sunmakta bizleri yalnız bırakmamaktadır.” K9 “Bakın kurtuluş savaşına bunun nice örneği vardır. Devlet ne zaman dara düşmüşse millet, millet ne zaman dara düşmüşse devletimiz koşmuştur. Bu bizim kültürümüzde var. Bu hastalık aynı zamanda birlik ve beraberliğimizi güçlendirdi.”

Vefa Sosyal Destek Gruplarından hizmet alan vatandaşlarımızın COVID-19 salgını ile vefa sosyal destek grupları tarafından verilen hizmetlerin yeterliliği ve etkinliğine ilişkin düşünceleri kodlanmıştır. Kodlanan ifadelerle göre görüşlerine müracaat edilen katılımcılar COVID-19 salgını hayata geçirilen vefa sosyal destek grupları tarafından verilen hizmetlerin yeterliliği ve etkinliğine ile ilgili düşünceleri; verilen hizmetlerin yeterli ve mutlu edişine, daha fazla geliştirilme gerektiği düşüncesine, kriz sonrası devam etmesi gerektiği düşüncesine vurgu yapmışlardır. Bu konuda katılımcılardan; K1 “Devletimizin imkânlarından biz de faydalandık. 83 milyon gibi bir ülkeye yapılan hizmetlerin yeterli olduğunu düşünüyorum. Zaten evde iki kişiyiz, getirilen gıda yardımı bize epeyce yeter. Verilen para yardımı da var zaten ihtiyacımız olan şeyleri bakkaldan sipariş ederek alırdırabiliyoruz. Salgında en çok kiracı esnaf mağdur oldu. Bence onlara daha fazla kira desteği verilmeli.” K2 “Verine hizmetten çok memnun kaldım, daha ihtiyaçlı aileler de var tabi. Görevliler oraya da yetişmek durumunda. Zaten her yere ulaştıklarını düşünüyorum.” K12 “Bize gelen ekiplerin içerisinde gönüllü kişiler de vardı. Ama hastalık bittikten sonra daha resmi bir şekilde geliştirilerek devam etmesi gerektiğine inanıyorum.” K15 “Yeterli hizmetten faydalandığımı düşünüyorum. İnsan kapının önüne bile çıkamaya korkarken devletin böyle bir uygulaması olması beni ziyadesi ile mutlu etti.”

Sonuç ve Öneriler

Vefa Sosyal Destek Gruplarının COVID-19 Pandemi Sürecindeki Uygulamalarının Sosyolojik Perspektiften Değerlendirilmesi adlı bu çalışmada bulgular analiz edilmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

COVID-19 salgınına yönelik düşüncelerde sırası ile küresel ve çok boyutlu olması (10), maddi ve manevi zorlukları beraberinde getirmesi (8), sosyal ve ekonomik olarak insanları olumsuz etkilemesi (7) ile sosyal ilişkileri minimize etmesi (5) tercih edilmiştir. Tedavi süreçlerinin belirsiz oluşu (1), şüpheli yaklaşım ortaya çıkarması (1) ve salgının uzun yıllar devam edeceği düşünceleri en az ifade edilen görüşler arasındadır. Buradan hareketle COVID-19'un ulusal değil küresel çapta tüm insanlığı menfi olarak etkilediği, ayrıca ekonomi başta olmak üzere hayatın bütün alanlarında yıkıcı bir etki gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Yine sosyal ilişkileri akamete uğratması bakımından COVID-19 salgınının kısmi olarak aile içi iletişimi ve birlikteliği her ne kadar güçlendirse de başta komşuluk ilişkileri olmak üzere sosyal bağları önemli ölçüde zayıflattığı söylenebilir.

Katılımcıların salgınla ilgili görüşleri özellikle çok hızlı yayılmasını küreselleşmeye yönelik vurguları önemlidir. Küreselleşme kavramı tıpkı dünyanın küçük bir köy tezahürü olarak gören, insanlar arasında mesafe ve zamanın önemsiz olduğu, sermayenin serbest dolaşımı, insanlar arası iletişimin daha kolay ve hızlı olduğu, devletleri siyasal, kültürel ve ekonomik anlamda bir birine bağladığı, sermayeleri uluslararası etkinliğe sahip iş bölümü gerektirdiği, dünyanın tek toplum modeli olarak sunulduğu bir toplum modelidir. Küreselleşmenin gelişmesini etkileyen bilgi teknolojilerindeki gelişmeler, siyasal, ekonomik ve kültürel faktörlerdir (Giddens, 2012, s. 84). Sınırların ortadan kaldırıldığı, insan hareketliliğinin çok fazla olması yerel olarak çıkan hastalıklar küresel salgına dönüşebilmektedir. Küreselleşme ile birlikte insanlara iletişim, ekonomik, teknolojik, siyasal gelişimlere olanaklara sahip olsa da beraberinde çeşitli riskleri de getirmekte, çevresel sorunlar ortaya çıkmakta, farklı afet türleri ile karşı karşıya bırakılmakta, risk faktörlerini artırmaktadır (İnce, 2020, s. 570).

COVID-19 salgınının ortaya çıkışına yönelik düşüncelerde salgının ilahi bir işaret olduğu (9), yeni bir dünya düzeni kurma amaçlı (4) ile Çin kaynaklı oluşu ortak tespitler arasında karşımıza çıkmaktadır. Buradan hareketle COVID-19 salgınının küresel çapta bütün sathlara nüfuz eden ve yıkıcı hasarlar bırakan bir hastalık olduğu görülmektedir. Yıldırım (2020) çalışmasında toplumsal olayların açıklanması konusunda bilimsel ve dini bakış açılarının bağlayıcı olduğunu vurgulamıştır. Salgın hastalığın ortaya çıkışı bilimsel ve dinsel açıklamayı beraberinde getirmektedir. Salgının dinsel olarak açıklayan görüşler, Yaratıcının mükemmel olarak yarattığı eserine yönelik tahrip edici yaklaşımlar ile dünya üzerinde meydana gelen savaş, kıtlık, salgınlara karşı diğer toplumların sesiz kalmasından dolayı ilahi bir cezalandırma olarak değerlendirilmektedir (Yıldırım, 2020, s. 15). Buradan hareketle salgının kaynağı noktasında ilahi bir işaret olduğu görüşünün ağırlık kazanması bu çalışma ile paralellik göstermektedir.

COVID-19 salgınına karşı getirilen kısıtlamalarla ilgili düşüncelerde sırası ile getirilen önlemlere herkes uymalı (10), alınan tedbirler yetersiz (8), alınan tedbirlere herkes eşit şekilde riayet etmeli (8) ile ekonomik kaygılardan tedbirlerin amacına ulaşamaması (4) en çok vurgulanan konularken tedbirlerin isabetli oluşu (3) ile salgın karşısında devletin aciz kalışı en az vurgulan başlıklar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Netice itibari ile pandemi sürecini sağlıklı yönetebilmek için kısıtlamalar ile tedbirler arasındaki farkı minimize edebilme noktasında kişi, toplum ve devlet erklerinin azami işbirliğine ihtiyaç olduğu söylenebilir. Ayrıca pandemi sürecinin kontrollü yürütülebilmesi için getirilen kısıtlamaların insanların elzem olan ihtiyaçlarını sektöre uğratmayacak şekilde ve bu kısıtlamalara toplumun bütün kesimlerinin riayet etmesi hayati önem taşımaktadır. Salgın ile mücadele kapsamında sağlık çalışanlarının organize edilmesi, günlük vaka takiplerinin yapılması, değerlendirilmesi ve sonuçlarının şeffaf bir şekilde kamuoyu ile paylaşılması, olası bütün senaryolara hazırlıklı olunması, getirilen tedbirlere azami olarak uyulması gerekmektedir (Yücesan & Özkan, 2020, s. 136).

COVID-19 salgınının günlük yaşamımızda neleri değiştirdiğine yönelik düşüncelerde sırası ile sosyal ve ekonomik hayatı durma noktasına getirmesi (14), sosyalleşmeye ket vurması (13) ile hareket özgürlüğünü kısıtlaması (9) en çok rağbet edilen görüşler arasında iken aileye daha fazla zaman ayırması (2) ile yeni alanlara yönelimi teşvik etmesi (4) en az vurgulanan görüşler olarak karşımıza çıkmaktadır. Küresel anlamda hiçbir ülkenin daha önce tecrübe etmediği bu salgının şüphesiz rutin anlayışları yerle yeksan etmiş, insanları ve toplumları yeni mecralara ve farklı stratejilere yönlendirmiştir. Bu kapsamda toplumu oluşturan ve insanları bir arada tutan toplumsal değerler vardır. Bunlar kardeşlik, sevgi-saygı, misafirperverlik, yardımlaşma, dayanışma, şefkatli olma, kültürel değerlerin gelecek kuşaklara aktarma, adalet, özgürlük gibi bazı önemli değerlerdir (Göz, 2014).

Salgın ile birlikte uygulanan sokağa çıkma kısıtlaması toplumsal hayatta birçok şeyi olumsuz etkilemiştir. Günlük yaşantının sektöre uğradığı, toplumsallaşma mekânların kapatıldığı, insan ilişkilerinin minimize edildiği bir yaşantıya dönüşmüş, toplumumuzda önemli bir yeri olan cenazelerde oluşan birlik ve dayanışma kültürü zayıflamış, bayram ziyaretleri, düğün ve toplu etkinlikler yasaklanmış, insanlar adeta bir birinden izole olma durumuna gelmiş, toplumda her kes bir birine şüphe ile bakar hale gelmiştir, toplumumuzun önemli değerlerinden olan sarılma, bayramlarda el öpme adetleri önemli ölçüde zayıflamış yerini dijital platformlar yolu ile devam ettirmeye çalışılmıştır (Kara, 2020).

Uygulamaya koyulan tedbirler ile toplumda dezavantajlı olarak tabir edilen yaşlı, engelli ve kronik rahatsızlığı bulunan kesimler süreçte en fazla olumsuz etkilenenler olmuştur. Toplumdan uzun süre uzak olmak gelecekte toplumsal güvensizlik ortamının oluşacağını, insanlarda psikolojik sorunların çıkmasına neden olabileceği varsayılmaktadır.

COVID-19 salgını milyonlarca insanın ölmesine yol açtığı gibi toplumlarda kısa ve uzun vadeli ekonomik sorunların yaşanmasına da yol açmaktadır. Salgın, toplumumuzda yoksul kesimi üzerinde olumsuz etkileri olmuş, çalışmak zorunda olup pandemiden dolayı işsiz kalan kesim süreçte en fazla etkilenen kesim olmuştur. Virüs ile birlikte birçok hükümet ekonomik destek paketlerini açıklamış, ulusal ve çok uluslu şirketler bazı şubelerini kapatmak durumunda kalmış, milyonlarca işçi işten çıkarılmış, salgının uzun vadede ekonomi üzerindeki etkileri ile toplumlarda ekonomik kriz olasılığını güçlendirmekte, satın alma gücünü zayıflatmakta, Türkiye gibi önemli gelir kaynakları arasında olan turizm sektörü durma noktasına gelmekte, adeta çağımızın en büyük ekonomik çatlağını oluşturmaktadır (Ahmadi, 2020, s. 68).

Ülkemizde de salgın ile mücadele kapsamında ekonomik anlamda bir dizi tedbir alınmış bunlar; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanının yapmış olduğu açıklamaya göre Faz 1 Sosyal Destek Programı kapsamında 2 Milyon 100 Bin haneye 1000'er lira destek yardımı yapıldığı, Faz-2 Sosyal Destek Programı kapsamında 2 milyon 350 bin kişiye, Faz 3 Sosyal Destek Programı kapsamında 2 Milyon 50 bin kişiye 1000'er lira nakdi destek yapıldığı açıklanmıştır (AÇSHB, T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020).

COVID-19 salgını süresince Vefa Sosyal Destek Gruplarının uygulamalarına yönelik düşüncelerde sırasıyla toplumsal dayanışmayı artırması (15), devletin şefkat eli oluşu (15), sosyal devlet anlayışının tezahürü oluşu (11) en fazla vurgulanan başlıklardan diğer ülkelere nazaran devletimizin üstün oluşu (3) en az vurgulanan başlıklardır. Pandeminin yıkıcı etkisini gidermek amacıyla devreye sokulan tedbirler ile sunulan aynı ve nakdi yardım stratejileri beraberinde sosyal devlet anlayışına ilklere kadar hissettirecek ve bu salgın sürecine özgü bir uygulama olan Vefa Sosyal Destek Uygulamasını getirmiştir. Kriz ve kaos durumlarına yönelik çalışmalara ışık tutan Vefa Sosyal Destek Grupları toplumsal değerleri ihya ve inşa etme noktasında önemli bir görev üstlenmiş ve bu salgının üstesinden gelme mücadelesinde sağduyunun ve dayanışmanın ne kadar önemli olduğu gerçeğini bir kere daha gözler önüne sermiştir.

Dayanışma kavramına genel olarak bir topluluğu oluşturan üyelerin duygu, düşünce ve ortak çıkarların birbirine bağlanmasıdır. Toplum tiplerine göre dayanışma kavramına yüklenen anlamlarda da değişiklik olabilmektedir. Birincil dediğimiz geleneksel toplum tiplerinde dayanışma daha çok kırsal bölgelerde görülen, aynı duygu ve düşüncelerde olan küçük gruplarda olurken, ikincil tip dayanışmada ise ikincil ilişkilerin olduğu, bazı örgütlü yapıların profesyonel olarak yapmış oldukları davranış biçimleridir. Özellikle daha karmaşık ilişkilerin yaşandığı günümüz modern toplumlarına özgüdür. Refah devleti kuramcısı olarak kabul edilen Marshall'a göre; vatandaşlığın bir topluluğa üye olma ile ilgili olduğunu, üyelerin tümünün eşit hak ve yükümlülüklerle sahip olduğunu, devletin toplumsal dayanışmayı sağlamak amacı ile eğitim, sosyal güvenlik, sağlık, sosyal yardım, sosyal hizmet, istihdam, yoksulluk, çevre vb. konularda sosyal politikalar üreterek uygulayabilmektedir. Düşük ve yüksek risk kategorilerinde risk paylaşımı yapmakta, toplumsal sınıflar arasında dayanışmayı sağlamaktır (Ergun, 2016, s. 17). Bu kapsamda COVID-19 salgını ile mücadele için getirilen sokağa çıkma kısıtlamasından etkilenen vatandaşlar için illerde valilikler ilçelerde ise kaymakamlıklar koordinesinde oluşturulan vefa sosyal destek gruplarının toplumsal dayanışmaya katkıda buldukları katılımcılarımızla yapılan görüşmelerde tespit edilmiştir.

Vefa Sosyal Destek Grubundan hizmet alan vatandaşların neler hissettiklerine yönelik algılarına bakıldığında sırasıyla yalnız olmadıkları (9), Türkiye Cumhuriyeti Devletinin bir ferdi olmaktan gurur duydukları (9), mutlu oldukları (7) ile devletin büyüklüğünü bir kere daha görmeleri (6) en çok vurgulanan başlıklardan sosyal devlet anlayışı (1) en az vurgulanan başlık olarak görülmektedir. Sosyal bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti vefa sosyal destek uygulaması ile koruyucu, önleyici, destekleyici, eğitici, tedavi ve rehabilite edici bir anlayışla vatandaşını salgın sürecinde yalnızlığa terk etmemiş, dayanışmayı, kişi ve devlet bütünleşmesi bir kültürel değer hasletten vefa sosyal destek uygulamasını sosyal bir fayda üzerine kurmuştur. Bu hizmetten istifade eden vatandaşlar ise kaderlerine terk edilmediklerini, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin insanı bir emanet olarak addedişinin karşılığında birimiz olmadan hepimiz ekşiğiz şiarıyla devletin milletini gönülden sahiplendiğini dile getirmiştir. Ayrıca bu hizmetten faydalanan vatandaşlar mutluluğa, gurur duymaya ve birlikteliğe özellikle vurgu yapmışlardır.

Araştırma bulgularından hareketle uygulayıcılara ve araştırmacılara yönelik olarak aşağıdaki öneriler getirilmiştir.

1. Salgın nedeni ile tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de çeşitli tedbirler alınmıştır. Çalışma grubunda elde ettiğimiz veriler doğrultusunda salgın nedeni ile getirilen tedbirlere herkesin uyması noktasında gerekli tedbirlerin alınması hayati bir öneme sahiptir. Alınan tedbirlere uyma noktasında keyfi uygulamalara karşı tedbirler alınmalı, toplumun bir kesimi karantina uygulamasına tabi tutulurken bir kesimi keyfi uygulamaya girişebilmektedir.
2. Kolluk kuvvetleri tarafından yapılan kontrollerde bireyin temel insan haklarına uygun denetimlerde bulunmalı, zor kullanma ve onur kırıcı girişimlere karşı tedbirler alınmalı, sahada olacak personele özellikle karantina nedeni ile oluşan kaygı, stres ve korkuyu artırıcı tavırlarda bulunmamaları hususlarında bilgilendirmelidir.
3. Günümüz toplumlarında çok fazla risk unsuru bulundurması, insanın doğayı bilinçsiz şekilde dönüştürme çalışmaları, ülkelerin nükleer silahlanma yarışında olmaları, baş gösteren çevresel sorunlara, bitmek bilmeyen savaşlara karşı uluslararası önlemlerin alınmasını zorunlu kılmaktadır. Çünkü özellikle küreselleşme ile birlikte çıkış noktaları yerel olan birçok olay kısa süre içerisinde etkileri bakımından küresel yayılım gösterebilmektedir.
4. Salgının hızlı yayılım göstermesi ile hükümet tarafından diğer ülkelere gelen yolculara karşı havalimanlarında alınan önlemleri artırmalı, gelen turistleri zorunlu karantina uygulaması yapmalı, tüm ülkede uygulanan dışarı çıkma kısıtlamasında turistlerin dışarıda serbestçe dolaşımı vatandaşlarımız tarafından çifte standart olarak algılanmakta, ülke geneline uygulanan karantinaya turistler de dâhil edilmelidir.
5. Sosyal devletin bir gereği olarak vatandaşlar başta sağlık olmak üzere ekonomik ve her türlü alanda olası risklere karşı korunmalı ve herkese eşit hizmet götürülmelidir.
6. COVID-19 salgınından hareketle ani olarak ortaya çıkabilecek kriz, afet ve salgın gibi olağanüstü durumlar için çok boyutlu ve çok katımlı stratejik eylem planları hazırlanmalı, başta sağlık alt yapısı güçlendirilmeli, süreçte rol oynayacak tüm paydaşlar bilgilendirilmeli ve olası tehlikelere karşı tüm birimler hazır hale getirilmelidir.
7. Çalışma durumunda iken salgından dolayı işsiz kalan, iş yerini kapatmak zorunda kalan vatandaşlarımıza gerekli destek sağlanarak üretim ve istihdamdaki kayıpların önüne geçilmelidir.
8. Özel sektörde istihdam edilen işçilerin pandemi sonrasında karşı karşıya kalacakları başta işsizlik olmak üzere yaşayacakları problemlere karşı tedbirlerin alınması gerekmektedir.
9. Pandemi döneminde oluşturulan Vefa Sosyal Destek Gruplarının daha da ihtisaslaştırılarak pandemi sonrasında da devam ettirilmesi gerekmektedir.

10. Olası salgınlara karşı yaşlı, kronik rahatsızlığı bulunan vatandaşlarımızın rahat dolaşımını sağlayacak önlemler ivedilikle devreye sokulmalıdır.
11. Evde kalmak zorunda kalan yaşlı ve kronik rahatsızlığı bulunan vatandaşlara yönelik ücretsiz internet veya sokak konserlerin vb. etkinliklerin yerel yönetimler tarafından yapılması desteklenmelidir.
12. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından kriz, afet ve salgın gibi olağanüstü süreçlerde devreye sokulan psiko-sosyal destek birimleri ihtisaslaştırılarak ve işlevselleştirilerek ve hedef kitlenin özellikleri göz önüne alınarak uygulamaya sokulmalıdır.
13. Belediyelerin özellikle sokağa çıkma kısıtlamalarının uygulanabileceği olağanüstü durumları göz önünde bulundurarak bina yapı izinlerini vermeden apartmanların her dairesine yetecek büyüklükte yeşil alan ve bahçe bulunmasının sağlanması, bina çevresinde yaşlıların rahatlıkla fiziksel aktivitelerini yapabilecekleri alanlar oluşturması, 14. Salgın dönemlerinde özellikle şehirlerde yaşayan nüfusun köylere geçişinin sağlanmasına yönelik teşviklerin yapılması oldukça önemlidir.

Çalışmanın Önemi ve Sınırlılıklar

Bu araştırmanın Vefa Sosyal Destek Uygulamalarının etkinliği ve yetkinliği konusunda alan yazına katkı sağlayacağı, COVID-19 salgını başta olmak üzere salgın ve afet gibi olağanüstü hallerde toplumsal dayanışmanın önemine vurgu yapacağı, ayrıca salgını kontrol altına alma noktasında toplum ve devlet nazarında farkındalığı arttıracığı düşünülmektedir.

Bu çalışmada katılımcıların yarı yapılandırılmış görüşme formuna objektif olarak ve içtenlikle cevap verdikleri ve araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formunun ölçülmek istenen özellikleri tam olarak ölçtüğü varsayılmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir – C.K., S.D.; Tasarım – C.K., S.D.; Denetleme – C.K., S.D.; Kaynaklar – C.K., S.D.; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi – C.K., S.D.; Analiz ve/veya Yorum – C.K., S.D.; Literatür Taraması – C.K., S.D.; Yazıyı Yazan – C.K., S.D.; Eleştirel İnceleme – C.K., S.D.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept – C.K., S.D.; Design – C.K., S.D.; Supervision – C.K., S.D.; Resources – C.K., S.D.; Data Collection and/or Processing – C.K., S.D.; Analysis and/or Interpretation – C.K., S.D.; Literature Search – C.K., S.D.; Writing Manuscript – C.K., S.D.; Critical Review – C.K., S.D.

Declaration of Interests: The authors declare that they have no competing interest.

Funding: The authors declare that this study had received no financial support.

Kaynaklar

- Ahmedi, R. (2020). Koronavirüs pandemisinin (Kovid-19) toplumsal etkileri. *Bilim Armonisi*, 3(2), 65-72. [CrossRef]
- Alpago, H., & Oduncu Alpago, D. (2020). Koronavirüs salgınının sosyoekonomik sonuçları. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*. [CrossRef]
- Anells, M. (2006). Nitel yaklaşımların üçgenleştirilmesi: Hermeneutik fenomenoloji ve temellendirilmiş teori. *Journal of Advanced Nursing*, 56(1). [CrossRef]
- Beck, U. (1992). *Risk society*. SAGE.
- Beck, U. (2011). *Risk toplumu başka bir modernliğe doğru*. İthaki Yayınları.
- Ergun, A. D., & Gül S. S. (2016). Kent yoksullarının dayanışma biçimlerinin dönüşümü: İzmir Karabağlar örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(31), 337-363.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. Kırmızı Yayınları.
- Göz, K. (2014). Toplumsal değerler bağlamında yaşama hürriyeti. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 85-101.
- Dünya Sağlık Örgütü. (2021). *WHO coronavirus (COVID-19) dashboard*. <https://covid19.who.int/>
- İnce, C. (2020). Afetler Çağı, Afetlerin Yapısal Dönüşümü ve COVID-19. *Turkish Studies*, 565-578.
- Kara, E. (2020). KOVİD-19 pandemisindeki dezavantajlı gruplar ve sosyal hizmet işgücünün işlevi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 28-34.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 63-64.
- OECD. (2003). Emerging risks in the 21st century: An agenda for action. <https://www.oecd.org/futures/globalprospects/37944611.pdf>
- Palabiyik, A. (2020). Koronavirüs ve toplumsal izdüşümü üzerine sosyolojik bir analiz. *Sosyal Bilimler Dergisi/Journal of Social Sciences*, 3(1), 68-82.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB). (2020). *Bakan Selçuk: "2. faz sosyal yardım, ihtiyaç sahibi farklı 2 milyon 300 bin haneye verilecek"*. <https://www.aile.gov.tr/haberler/bakan-selcuk-2-faz-sosyal-yardim-ihtiyac-sahibi-farkli-2-milyon-300-bin-haneyeye-verilecek/>
- Yıldırım, S. (2020). Salgınların sosyal-psikolojik görünümü: COVID-19 (koronavirüs) pandemi örneği. *Turkish Studies*, 15(4), 1331-1351.
- Yılmaz, E. A. (2020). Koronavirüs sonrası küreselleşme hareketleri ve ulus devletlerin konumu. *Turkish Studies-Social Sciences*, 6(25), 2220-2232.
- Yücesan, B., & Özkan Ö. (2020). COVID-19 pandemi sürecinin sağlık yönetimi açısından değerlendirilmesi. *Eurasian Journal Of Health Sciences*, 134-139.